

Dawid Kostempski

Górnośląski Związek Metropolitalny jako przykład postępującego procesu metropolizacji w Europie

---

Zarządzanie. Teoria i Praktyka nr 1 (19), 21-29

2017

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

GÓRNOŚLĄSKI ZWIĄZEK METROPOLITALNY JAKO PRZYKŁAD POSTĘPUJĄCEGO PROCESU METROPOLIZACJI W EUROPIE / Metropolitan association of upper silesia as an example of progressive metropolisation process in Europe

Adres do korespondencji:

e-mail: d.kostempski@o2.pl

STRESZCZENIE

Celem niniejszego artykułu jest prezentacja idei powstania i analiza działalności Górnośląskiego Związku Metropolitalnego (GZM). W artykule, zgodnie z jego celem, zaprezentowano ideę powstania Górnośląskiego Związku Metropolitalnego, omówiono cele strategiczne, zadania i ramy prawne funkcjonowania GZM, dokonano oceny potencjału kapitałowego GZM, a także poddano analizie projekty realizowane przez Górnośląski Związek Metropolitalny.

SŁOWA KLUCZOWE: GÓRNOŚLĄSKI ZWIĄZEK METROPOLITALNY, METROPOLIA, METROPOLIZACJA, OBSZARY METROPOLITALNE, URBANIZACJA.

JEL CLASSIFICATION: R10

ABSTRACT

The aim of this paper is to present the idea of origin and analysis of the activities of the Upper Silesian Metropolitan Union (USMU). The paper, in line with its purpose, presents the idea of the Upper Silesian Metropolitan Union, discusses the strategic objectives, tasks and legal framework of the USMU functioning, assesses the USMU's capital potential, and analyzes the projects implemented by the Upper Silesian Metropolitan Union.

KEY WORDS: METROPOLITAN ASSOCIATION OF UPPER SILESIA, METROPOLIS, METROPOLISATION, METROPOLITAN AREAS, URBANIZATION.

WPROWADZENIE

Metropolia, obszary metropolitalne i metropolizacja są coraz powszechniej stosowanymi terminami dla określenia współcześnie zachodzących europejskich oraz światowych procesów rozwojowych, w tym szczególnie urbanizacji. Postęp cywilizacyjny – wiążący się dziś z globalizacją gospodarki, zwiększoną ruchliwością i mobilnością przestrzenną kapitału, towarów i ludzi – w coraz większym stopniu wpływa na kształt i dynamikę tych procesów (Markowski, Marszał, 2006: 5). Dokonująca się współcześnie urbanizacja generuje bowiem w powiązaniu z globalizacją gospodarki nową jakość jednostek terytorialnych. Rozwijanie się ośrodków o takim charakterze powoduje nie tylko przeorganizowanie gospodarki, ale także istotne zmiany w ich strukturze funkcjonalnej, generując nieznanne dotąd zjawiska oraz procesy.

Do dzisiaj jednak samo pojęcie metropolii nie doczekało się precyzyjnej prawnej lub statystycznej definicji. Powszechnie znanym ujęciem posługuje się między innymi Bohdan Jałowiecki, uznając metropolię za *duży ośrodek miejski, liczący około 1 miliona mieszkańców, który cechuje się doskonałością usług i infrastruktury, innowacyjnością, obejmujący wszystkie podstawowe dziedziny działalności oraz specyfiką miejsca* (Jałowiecki, 2000: 5-6). Na uprzywilejowaną pozycję metropolii składa się więc wiele czynników o charakterze egzogenicznym i endogenicznym. Są one źródłem różnorodności gospodarczej, społecznej i kulturowej w postaci rozwoju zróżnicowanych działalności usługowych i produkcyjnych, funkcjonowania licznych podmiotów gospodarczych różnej wielkości, obecności ośrodków podejmowania decyzji, bogactwa kultury, edukacji i nauki, działania różnego typu organizacji, stowarzyszeń oraz instytucji.

Jak zauważają Ryszard Domański i Andrzej Marciniak, *ośrodki metropolitalne, obejmujące zróżnicowaną strukturę funkcjonujących tam działalności, mają większą zdolność przyswajania i dyfuzji innowacji* (Domański, Marciniak, 2003: 152). Zadaniem badaczy, skutkuje to większymi możliwościami generowania nadwyżek ekonomicznych, a więc przyspieszeniem rozwoju całego regionu metropolitalnego. Mając na względzie powyższe, a zarazem przyglądając się podstawowym statystykom polskich obszarów pretendujących do miana metropolii widać, że „Silesia” dysponuje niebagatelnym potencjałem. Efektywne wykorzystanie niezaprzeczonego potencjału społeczno-gospodarczego regionu było przesłanką do podpisania 9 stycznia 2006 roku w Świętochłowicach deklaracji o utworzeniu *Górnośląskiego Związku Metropolitalnego (GZM)* – unikalnego w swoich założeniach oraz działalności w skali krajowej, jak również europejskiej. Celem niniejszego artykułu jest prezentacja idei powstania i analiza działalności *Górnośląskiego Związku Metropolitalnego*. W artykule przyjęto hipotezę, iż *Górnośląski Związek Metropolitalny* dzięki swoim unikalnym w skali kraju i Europy cechom stał się dynamicznie rozwijającym się związkiem międzygminnym zdolnym do skutecznej konkurencji z innymi ośrodkami metropolitalnymi w kraju jak i w Europie. Podstawową metodą badawczą wykorzystaną w niniejszym artykule jest metoda analizy.

1. POWOŁANIE GÓRNOŚLĄSKIEGO ZWIĄZKU METROPOLITALNEGO – WIZJA I RZECZYWISTOŚĆ

Idea przekształcenia górnośląsko-zagłębiowskiej konurbacji w jedną z najprężniej rozwijających się polskich metropolii od dawna stanowiła temat rozważań lokalnych samorządów tego obszaru. Pierwsze pomysły scalenia w jeden twór administracyjny kilku miejscowości regionu górnośląskiego powstawały już w okresie międzywojennym po niemieckiej stronie Śląska. Idea metropolizacji na Górnym Śląsku i w Zagłębiu odżyła w dyskusjach samorządowych i naukowych ponownie w pierwszej połowie lat 90. XX wieku. W rozwiązaniu takim upatrywano głównie szans na koordynację wspólnych inicjatyw oraz działań, wzmocnienie konkurencyjności i wsparcie potencjału gospodarczego, a także prowadzenia wspólnej skoordynowanej promocji służącej budowie silnego i pozytywnego wizerunku całego regionu (Gawron, Rojek-Adamek, 2011: 19-20).

Wstępna koncepcja utworzenia związku komunalnego, pod roboczą nazwą *Związku Konurbacji Górnośląskiej*

(ZKG), opracowana została przez prezydentów Gliwic (Zygmunta Frankiewicza) i Katowic (Piotra Uszoka) w lutym 2005 roku. Koncepcja ta została poddana konsultacjom w gronie jednostek samorządowych, celem zebrania opinii dotyczących planów tworzenia takiego związku. Po uzyskaniu poparcia dla projektu utworzenia związku centralnej części województwa śląskiego, dnia 9 grudnia 2005 roku w Gliwicach prezydenci miast zdecydowali o powołaniu związku, a już 9 stycznia 2006 roku w Świętochłowicach podpisali deklarację o utworzeniu *Górnośląskiego Związku Metropolitalnego* (do września 2006 roku trwały prace nad jego statutem).

31 stycznia 2007 roku prezydenci 14 miast podpisali wnioski o rejestrację GZM. Związek został zarejestrowany przez MSWiA dnia 8 czerwca 2007 roku, a działalność rozpoczął 20 września 2007 roku, kiedy to w Rudzie Śląskiej odbyło się pierwsze Zgromadzenie *Górnośląskiego Związku Metropolitalnego*, na którym wyłonione zostały jego władze (Hibszer, Petryszyn, Runge, 2008: 10-11). Początkowo w skład Związku miało wejść 17 miast. Ostatecznie jednak zdecydowano, że w obecnym stanie prawnym Związek mogą powołać wyłącznie miasta na prawach powiatu. Dlatego w jego skład weszło 14 następujących miast: Bytom, Chorzów, Dąbrowa Górnicza, Gliwice, Jaworzno, Katowice, Mysłowice, Piekary Śląskie, Ruda Śląska, Siemianowice Śląskie, Sosnowiec, Świętochłowice, Tychy oraz Zabrze.

Wstępna koncepcja utworzenia związku miast konurbacji górnośląskiej, z którą zapoznała się i którą zaakceptowała większość przedstawicieli samorządów zainteresowanych miast, zawierała roboczą nazwę – *Związek Konurbacji Górnośląskiej*. Proponowana później nazwa „Silesia” została oprotestowana przez część środowiska naukowego – kilkudziesięciu pracowników uniwersyteckich z województwa śląskiego, opolskiego i dolnośląskiego zaapelowało do twórców przyszłej metropolii, aby nie nazywało miasta nazwą całego regionu. Ostatecznie uznano, iż najodpowiedniejszą nazwą dla utworzonego związku będzie *Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia „Silesia”* – przyjęta 17 marca 2009 roku (Gawron, Rojek-Adamek, 2011: 21).

Rysunek 1. Miasta członkowskie GZM, które zaaprobowały wniosek o jego rejestrację

Źródło: Wikimedia, 2014

Cały teren Górnośląskiego Związku Metropolitalnego to wysoce zurbanizowany obszar, znajdujący się na terenie województwa śląskiego, charakteryzujący się tym, że pomimo wielu wchodzących w skład miast i różnic, łączy go powiązania przestrzenno-funkcjonalne, społeczno-gospodarcze i infrastrukturalne (Szczepański, Ślęzak-Tabir, Gawron, 2011: 17). Te zróżnicowania stanowią największy potencjał metropolii. Od strony gospodarczej to przede wszystkim duża koncentracja podmiotów gospodarczych reprezentujących różne branże, ale także siła kapitału ludzkiego i społecznego wyrażająca się w wysokim poziomie kadr naukowo-technicznych, gęstością zaludnienia, a także infrastruktura zainwestowana i komunikacyjna.

2. CELE STRATEGICZNE I ZADANIA GÓRNOŚLĄSKIEGO ZWIĄZKU METROPOLITALNEGO

W założeniach Górnośląski Związek Metropolitalny stanowić ma platformę wspólnych działań zrzeszonych miast ułatwiającą koordynację i integrację. W istocie jednak jego aktywność dotyczy nie tyle powołanych w ostatnich latach struktur organizacyjnych, czyli jego samego, lecz życia wszystkich miast składających się na GZM, które od dawna tworzą największą w Polsce konurbację – organizm miejski, połączony siecią związków przestrzennych i funkcjonalnych (Strategia promocyjna, 2014). Z tego też powodu przyjęto, że podstawowym celem Związku będzie utworzenie dynamicznie rozwijającego się wielkomiejskiego ośrodka, zdolnego do skutecznej konkurencji z innymi ośrodkami metropolitalnymi w kraju jak i w Europie.

Idea stworzenia Górnośląskiego Związku Metropolitalnego, który stanowiłby względnie jednolity obszar,

przede wszystkim wspólnie zarządzany, jest prostą odpowiedzią na procesy globalizacyjne oraz mechanizmy rządzące Unią Europejską. Jak słusznie zauważają Marek S. Szczepański, Weronika Ślęzak-Tabir oraz Grzegorz Gawron, *metropolia to przysłowiowy koń pociągowy regionu, co w Europie Regionów zaczyna mieć pierwszoplanowe znaczenie – metropolie stymulują i koordynują rozwój regionalny i lokalny, który podtrzymywany jest poprzez atrakcyjność inwestycyjną i podwyższanie warunków życia, ściągając najbardziej wartościowy kapitał ludzki, wzmacniając kapitał społeczny poprzez podtrzymywanie i rozwijanie więzi* (Szczepański, Ślęzak-Tabir, Gawron, 2011: 17). Metropolia Górnośląska stanowi w tym sensie wyjątkowy przypadek, ponieważ nie jest oparta o jedno wielkie miasto, wokół którego następuje integracja peryferii, sztucznie do niego przyłączonych, ale jest przykładem konsolidacji kilkunastu dużych miast, które powstały na fali rozwoju społeczeństwa przemysłowego i industrializacji.

Według założeń inicjatorów, zjednoczenie miast aglomeracji w związek komunalny pozwoli na eliminację słabych stron wynikających często z osobnego działania poszczególnych miast, m.in. takich jak zbyt mała konkurencyjność w stosunku do innych dużych miast (np. Krakowa, czy Wrocławia), występujące w regionie znaczne problemy związane z restrukturyzacją przemysłu ciężkiego oraz strukturą własności mienia komunalnego. Na obecnym etapie działalności do głównych statutowych zadań Górnośląskiego Związku Metropolitalnego należy:

- ustalenie wspólnej strategii rozwoju dla miast wchodzących w skład Związku, zgodnie z ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
- realizacja zadań objętych wspólną strategią rozwoju miast wchodzących w skład Związku,
- pozyskiwanie środków finansowych z krajowych i zagranicznych funduszy celowych,
- zarządzanie drogami przekazanymi Związkowi przez gminy członkowskie,
- opracowywanie wniosków w celu pozyskiwania środków publicznych pochodzących z budżetu Unii Europejskiej,
- aktywizowanie rynku pracy na obszarze miast będących uczestnikami Związku,
- wspieranie innowacyjnych programów gospodarczych podnoszących poziom konkurencyjności miast,
- wyrażanie opinii dotyczących procesów legislacyjnych i decyzyjnych w sprawach objętych przedmio-

tem zainteresowania Związku ze względu na wykonywane przez Związek zadania,

- współdziałania z jednostkami samorządu terytorialnego, w tym społecznościami lokalnymi oraz regionalnymi innych państw, a także organami administracji rządowej (Statut GZM, 2014).

Na podstawie wytyczonych w statucie Związku zadań, opracowana została *Strategia Rozwoju Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii „Silesia” do 2025 roku*. W dokumencie tym (przyjętym uchwałą Nr 49/2010) określa się wizję Metropolii jako *policentrycznego zespołu miejskiego o wysokim kapitale społecznym, pozwalającego osiągnąć pełnię życia dzięki atrakcyjnym warunkom pracy i zamieszkania w czystym środowisku, w regionie o nowoczesnej gospodarce, z wysoko rozwiniętymi usługami publicznymi w zakresie nauki, kultury, zdrowia i transportu* (Strategia rozwoju, 2014). Osiągnięciu pożądanej wizji Metropolii „Silesia” mają służyć zidentyfikowane cele strategiczne (Tabela 1), cele operacyjne, kierunki działań i działania wyznaczone na podstawie diagnozy stanu istniejącego, analizy SWOT przeprowadzonej dla wybranych obszarów strategicznych, a także w oparciu o analizę ustaleń strategicznych poszczególnych miast Metropolii „Silesia”.

Tabela 1. Priorytety i cele strategiczne GZM

Priorytety	Cele strategiczne w obrębie priorytetów
Priorytet A: Zarządzanie i pozycja Metropolii „Silesia”	CS_1: Silna i konkurencyjna Metropolia; CS_2: Promocja i nowy wizerunek Metropolii;
Priorytet B: Gospodarka, nauka, kultura	CS_3: Wysoka atrakcyjność i konkurencyjność gospodarek CS_4: Sprzyjające warunki dla rozwoju gospodarczego
Priorytet C: Transport i komunikacja	CS_5: Dostępność i otwartość komunikacji; CS_6: Zwiększenie udziału transportu publicznego w przewozach pasażerskich;
Priorytet D: Środowisko	CS_7: Wysoka jakość środowiska oraz racjonalne gospodarowanie jego zasobami; CS_8: Zintegrowana gospodarka odpadami komunalnymi;
Priorytet E: Warunki zamieszkania i usługi społeczne	CS_9: Zrównoważona struktura funkcjonalno-przestrzenna Metropolii; CS_10: Zabezpieczenie potrzeb społecznych.

Źródło: Gawron, Rojek-Adamek, 2011: 22-23

Statutowymi organami Związku, za pomocą których realizowane są jego zadania, są Zgromadzenie Związku (organ stanowiący) oraz Zarząd Związku (organ wykonawczy). Ich kadencja pokrywa się z kadencją rad miast członkowskich, a każde z miast posiada dwóch delegatów w Zgromadzeniu (w tym prezydenta miasta), z wy-

jątkiem Katowic, które mają trzech delegatów. Delegatów do Zgromadzenia powołują rady miast, natomiast Zarząd wybierany jest przez Zgromadzenie Związku. Powołuje się również organ kontrolny w postaci Komisji Rewizyjnej. Mienie Związku stanowią prawa majątkowe i fundusze Związku. Na majątek Związku składają się przede wszystkim: wkłady członkowskie, roczne składki członków, składniki nabyte przez Związek, dochody z majątku i urządzeń Związku, dochody z działalności gospodarczej Związku, subwencje, dotacje, darowizny, zapisy, dotacje celowe na realizację zadań gmin przejęte przez Związek (Statut GZM, 2014).

3. RAMY FORMALNO-PRAWNE DZIAŁANIA ZWIĄZKU

Górnośląski Związek Metropolitalny jako związek międzygminny jest jedną z publicznych form współdziałania gmin. Ustawa o samorządzie gminnym, gwarantując gminom prawo do współpracy z innymi gminami w celu realizacji zadań będących przedmiotem ich wspólnego zainteresowania, realizuje postulat określony w art. 10 ust. 1 Europejskiej Karty Samorządu Terytorialnego (1985), który wskazuje: *wykonując swoje uprawnienia, społeczności lokalne mają prawo współpracować z innymi społecznościami lokalnymi oraz zrzęcać się z nimi – w granicach określonych prawem – w celu realizacji zadań, które stanowią przedmiot ich wspólnego zainteresowania*.

Ustawy ustrojowe w Polsce przewidują kilka prawnych form współdziałania jednostek samorządu terytorialnego, a kwestia wyboru odpowiedniej formy współdziałania pozostawiona jest tym jednostkom. Zróżnicowanie form współdziałania, jakie istnieje na gruncie ustaw ustrojowych, podyktowane jest bez wątpienia różnorodnością zasadniczych celów współdziałania jednostek samorządu terytorialnego. Dla bezpośredniego wykonywania zadań publicznych przewidziane są dwie formy – związki i porozumienia międzygminne, zaś dla wspierania idei samorządowych oraz obrony wspólnych interesów – stowarzyszenia. Górnośląski Związek Metropolitalny, jak zdecydowali jego założyciele, działa na zasadach związku międzygminnego.

Podstawę działania Górnośląskiego Związku Metropolitalnego stanowią przepisy rozdziału 7 ustawy o samorządzie gminnym (1990), których treść ściśle łączy się z art. 10 tej ustawy. Art. 10 ust. 1 stanowi kompetencję generalną dla wykonywania zadań w drodze współdziałania między jednostkami samorządu terytorialnego. Jak dodaje Bogdan Dolnicki, *zadania Związku powinny zostać określone precyzyjnie, albowiem zgodnie z art. 64 ust. 3*

ustawy o samorządzie gminnym prawa i obowiązki gmin uczestniczących w związku komunalnym, związane z wykonywaniem zadań przekazanych związkowi, przechodzą na związki z dniem ogłoszenia statutu związku (Dolnicki, 1999: 65). Za precyzyjnym określeniem katalogu zadań przemawia ponadto fakt, że o ile samodzielność gmin ograniczona jest w zasadzie tylko przez ustawy i ewentualnie klauzule generalne, do których się one odwołują, o tyle samodzielność związku ograniczona jest ponadto wolą tworzących go gmin do przekazanych mu zadań publicznych i odpowiadających im kompetencji. Wola gmin – uczestników związku powinna zostać wyrażona w sposób nie budzący wątpliwości czy dane zadanie realizować ma samodzielnie gmina, czy też zostało ono przekazane związkowi.

Górnośląski Związek Metropolitalny nie jest strukturą mieszczącą się w podstawowym podziale terytorialnym państwa ani też jednostką samorządu terytorialnego. Związek ten nie tworzy także szczebla pośredniego między gminą i powiatem, jest natomiast odrębnym od jego uczestników podmiotem, któremu przysługuje osobowość prawna, a także podmiotowość publicznoprawna. Związek uprawniony jest do wykonywania zadań publicznych we własnym imieniu i na własną odpowiedzialność. Z cechy podmiotowości publicznoprawnej wynika zaś, że ma on prawo do podejmowania działań w formie władczej w zakresie prawa administracyjnego.

Zauważyć należy także, iż podjęta przez gminy tworzące Górnośląski Związek Metropolitalny próba współdziałania wiąże się ze specyfiką funkcjonowania gmin w układzie aglomeracji miejskiej. W dotychczasowej praktyce forma prawna związku komunalnego wykorzystywana była przez jednostki samorządu terytorialnego do organizowania współdziałania w zakresie wspólnego wykonywania pojedynczych zadań publicznych, takich jak na przykład zbiorowe zaopatrzenie w wodę, czy organizowanie lokalnego transportu zbiorowego. Nie podejmowano natomiast prób nadania formy instytucjonalnej współdziałaniu w szerokim zakresie w ramach dużej aglomeracji miejskiej, z uwzględnieniem specyficznych uwarunkowań oraz powiązań w sferze społecznej i gospodarczej.

4. POTENCJAŁ KAPITAŁOWY GÓRNOŚLĄSKIEGO ZWIĄZKU METROPOLITALNO

Związek leży w centrum Europy, posiada atrakcyjne uwarunkowania lokalizacyjne, które predestynują ten obszar do wielopłaszczyznowej współpracy z sąsiedni-

mi metropoliami w kraju i za granicą. Sieć dróg i połączeń lotniczych gwarantują jej łączność ze wszystkimi ważnymi ośrodkami europejskimi, a najlepsza w Polsce infrastruktura komunikacyjna zapewnia szybki i sprawny transport w całym regionie. Na obszarze Metropolii przecinają się traktaty komunikacyjne o znaczeniu międzynarodowym. Kierunkiem dominującym jest kierunek wschód-zachód, w tym kierunku przebiega autostrada A-4 (Berlin – Wrocław – Katowice – Kraków – Lwów) oraz Drogowa Trasa Średnicowa Katowice-Gliwice (Gawron, Rojek-Adamek, 2011: 23). Krzyżują się tutaj także ważne szlaki kolejowe, realizuje się około 50% krajowych przewozów kolejowych, a terminal w Sławkowie pozwala na szeroką wymianę towarową z Ukrainą, Rosją i Dalekim Wschodem. Nie bez znaczenia pozostaje także Międzynarodowy Port Lotniczy Katowice, obsługujący 2 miliony pasażerów rocznie, zapewniając połączenia z całą Europą (w pobliżu samej Metropolii znajdują się 3 międzynarodowe lotniska: Kraków-Balice, Ostrawa oraz Wrocław).

Marek S. Szczepański, Weronika Ślęzak-Tabir oraz Grzegorz Gawron (Szczepański, Ślęzak-Tabir, Gawron, 2011: 18-21) podkreślają, że oprócz potencjału demograficznego, który jednoznacznie wskazuje na siłę, jaką tkwi w Górnośląskim Związku Metropolitalnym, należy zwrócić uwagę także na pozostałe podstawowe kapitały Związku, tj. kapitał ludzki, społeczny, przyrodniczy, infrastrukturalny oraz finansowy. Na kapitał społeczny Związku zdaniem badaczy składa się przede wszystkim wykwalifikowana kadra naukowa i medyczna. Wielki potencjał kapitału kulturowego Związku stanowi wielokulturowość Śląska (obecny obszar Związku zmieniał swoją przynależność państwową na przestrzeni dziejów, ale zawsze był obszarem zamieszkiwanym przez różne wspólnoty narodowe, etniczne i religijne) oraz potencjał instytucji jak również organizowanych wydarzeń o międzynarodowej randze (m.in. OFF Festival, Śląska Jesień Gitarowa). O potencjale infrastrukturalnym świadczy położenie na przecięciu głównych szlaków komunikacyjnych, zaś w końcu kapitał finansowy wiąże się z wysoką liczbą samodzielnych podmiotów gospodarczych, prowadzonych przez osoby fizyczne oraz inwestycji zagranicznych, zwłaszcza tych poważniejszych, przekraczających 1 milion dolarów, lub umiejscowionych na obszarze przekraczającym 5000 m².

Głównym atutem Górnośląskiego Związku Metropolitalnego, wynikającym z badań przeprowadzonych przez badaczy Grzegorza Gawrona oraz Paulinę Rojek-Adamek (Gawron, Rojek-Adamek, 2011: 87-88), jest uzyskanie wspólnej podmiotowości, co przyczynia się do zwie-

lokrotnienia szans na wyprowadzenie spójnej polityki regionalnej i zespolonej koordynacji działań w tym zakresie (32,0%). Kolejnym pod względem ważności atutem formalizacji Metropolii jest w opinii ankietowanych zwiększenie możliwości pozyskiwania środków finansowych, służących rozwojowi regionu (16,7%). Mowa tu przede wszystkim o funduszach Unii Europejskiej, które stanowić mogą istotne wsparcie działań sprzyjających modernizacji i unowocześnianiu regionu. Jako istotny „plus” uzyskania wspólnej podmiotowości, ankietowani wskazywali na wzrost konkurencyjności całego obszaru względem innych ośrodków metropolitalnych i regionów (12,1%), wynikający między innymi ze zintegrowanej i wyrazistej promocji Metropolii (9%).

Jednym z dokumentów w oparciu o które działa Górnośląski Związek Metropolitalny jest *Strategia Rozwoju Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii „Silesia” do 2025 roku*, przyjęta przez Zgromadzenie Związku w styczniu 2009 roku. Dokument stwierdza, iż *Metropolia „Silesia” pozostaje głównym ośrodkiem przemysłowym w kraju, ze specjalnościami w dziedzinach górnictwa, hutnictwa i przemysłu samochodowego. Pozostałe liczące się branże to przemysły: chemiczny, maszynowy i wojskowy. Gałęzie przemysłu tradycyjnego podlegają stałemu unowocześnieniu i stają się coraz bardziej przyjazne dla środowiska, tj. bardziej energooszczędne i mniej terenochłonne. Jednocześnie coraz bardziej zauważalna jest przewaga sektora usług nad sektorem przemysłu oraz rozwój gospodarki opartej na wiedzy* (Strategia rozwoju, 2014).

Integralnym dokumentem do wymienionej powyżej Strategii jest uchwalona 28 kwietnia 2009 roku *Strategia promocyjna Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii „Silesia”*. W miejscu poświęconym atrybutom Metropolii, w oparciu o które budowany będzie wizerunek marki, wskazano gospodarkę jako jedną z najistotniejszych silnych stron. Autorzy w uzasadnieniu podkreślają, iż *Metropolia i jej okolice to tereny najbardziej atrakcyjne dla inwestorów przemysłowych, a także usługowych i związanych z nowymi technologiami* (Strategia promocyjna, 2014). Należy nadmienić, iż na obszarze Metropolii działa wiele organizacji o charakterze biznesowym – branżowe i regionalne izby gospodarcze, związki i towarzystwa gospodarcze, ośrodki wspierania przedsiębiorczości, punkty doradcze i informacji gospodarczej, a także inkubatory przedsiębiorczości.

Korzystne położenie geograficzne Związku w skali województwa śląskiego i krajów ościennych może stanowić podstawę do tworzenia układu policentrycznego, konkurencyjnego w stosunku do innych organizmów miejskich Europy. Przyglądając się podstawowym in-

formacjom statystycznym oczywiste staje się, że obszar skupiający miasta Metropolii może stać się siłą napędową rozwoju nie tylko województwa śląskiego, ale i całego kraju. Do najważniejszych cech Związku, które uzasadniają tak postawioną hipotezę, zaliczyć trzeba z pewnością wskazane wcześniej możliwości komunikacyjne (ruch wewnętrzny i tranzytowy), ale także gospodarkę (nakłady na inwestycje, przemysł), istniejące ośrodki naukowe i naukowo-badawcze oraz to, co stało się szczególnym wyróżnikiem niektórych miast ją tworzących (np. Siemianowic Śląskich, Zabrze, Świętochłowic) – sport i turystykę industrialną (Lamparska, 2013: 136).

5. ANALIZA WYBRANYCH PROJEKTÓW I DZIAŁAŃ ZWIĄZKU

W pierwszej kolejności należy wskazać, iż Górnośląski Związek Metropolitalny w trakcie swojej działalności z sukcesem pozyskał dofinansowanie na prace nad *Programem Rozwoju Gospodarczego dla Metropolii „Silesia” do 2025 r.* Wniosek złożony przez Górnośląski Związek Metropolitalny na dofinansowanie Projektu pn. *Oceńna kondycji ekonomicznej osób fizycznych i podmiotów gospodarczych w kontekście dynamiki rozwoju społeczno-gospodarczego miast Górnośląskiego Związku Metropolitalnego wraz z opracowaniem Programu Rozwoju Gospodarczego Metropolii “Silesia” do 2025* uzyskał pozytywną ocenę merytoryczną i tym samym otrzymał dofinansowanie w wysokości 741 510 zł, tj. 85% całkowitej wartości projektu wynoszącej 823 900 zł. Projekt wpisuje się w istotne zadanie Związku, jakim jest konsolidowanie potencjału miast oraz podejmowanie wspólnych działań dla tworzenia ośrodka metropolitalnego (Środki na Program Rozwoju Gospodarczego, 2014).

Górnośląski Związek Metropolitalny podjął również realizację międzynarodowego projektu pn. *SERPENTE – Poprawa Efektywności Energetycznej Obiektów Użyteczności Publicznej* (ang. *SERPENTE - Surpassing Energy Targets through Efficient Public Buildings*). Ramy czasowe przedsięwzięcia zostały określone od 1 stycznia 2012 roku do 31 grudnia 2014 roku. Projekt współfinansowany jest w 85% ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu INTERREG IV C (1,5 mln euro z 1,9 mln euro) (GZM, 2014a). Sam projekt realizowany jest w oparciu o wymianę informacji i doświadczeń wszystkich partnerów w zakresie racjonalizacji zużycia energii i promowania rozwiązań mających na celu zmniejszanie zużycia energii w budynkach pozostających w zasobach publicznych.

Rysunek 2. Lokalizacja Górnośląskiego Związku Metropolitalnego na tle Europy

Źródło: Strategia Rozwoju, 2014

Jednym z priorytetowych działań podejmowanych przez Związek jest coroczny wspólny przetarg na zakup energii. Miasta zjednoczyły się i dokonują zakupu energii zbiorowo, co okazuje się dużo tańsze i korzystniejsze. W samym tylko 2014 roku miasta-członkowie Związku zaoszczędzą 13 milionów złotych. Zgodnie ze złożoną ofertą spółka Tauron dostarczy 291 gigawatogodzin energii całej grupie za niespełna 73 mln zł. Tymczasem wszystkie podmioty tworzące grupę zakupową zarezerwowały na ten cel prawie 100 mln złotych. Realne oszczędności liczone w stosunku do cen płaconych przez gminy wynoszą ponad 13 mln zł, czyli 19%. Średnią stawkę za jedną megawatogodzinę energii elektrycznej udało się w wyniku przetargu obniżyć o 47,84 zł, czyli do 199,57 zł (Silesia kupuje, 2014). Grupowe zakupy stały się tak popularne, że GZM ma zamiar zbiorowo zaopatrywać się także m.in. w ubezpieczenia, paliwa dla należących do samorządów i instytucji pojazdów oraz w źródła światła, tj. żarówki i świetlówki.

GZM podejmuje szereg działań związanych z zarządzaniem i utrzymaniem Drogowej Trasy Średnicowej, będącej drogą szybkiego ruchu, która łączy sześć miast konurbacji górnośląskiej. Od 1 lutego 2014 roku obowiązuje umowa w sprawie wspólnego utrzymania trasy na terenie czterech miast: Chorzowa, Świętochłowic, Rudy Śląskiej i Zabrze. Przedmiotem umowy jest poprawa bezpieczeństwa, komfortu podróży oraz uzyskanie oszczędności z tytułu wspólnego, całorocznego utrzymania Drogowej Trasy Średnicowej. Zgodnie z zapisami porozumienia postępowanie przetargowe na utrzymanie DTŚ w imieniu wszystkich sygnatariuszy przeprowadziły Świętochłowice, natomiast GZM zapewnił obsługę administracyjną i prawną (Bezpieczeństwo ponad wszystko, 2014). W postępowaniu przetargowym udało się uzyskać cenę o ok. 300 tys. zł niższą od obecnych łącznych wydatków czterech miast na ten cel.

Górnośląski Związek Metropolitalny z sukcesem angażuje się w promowanie Metropolii i jej marki nie tylko

w Polsce, ale i na świecie. W latach 2011-2012 GZM wydał na promocję blisko 4 mln złotych, z czego ponad 3 mln złotych na ten cel udało się Związkowi pozyskać ze środków Unii Europejskiej. W toku swoich działań Związek otrzymał m.in. pozytywną ocenę wniosku i zgodnie z uchwałą Zarządu Województwa uzyskał dofinansowanie projektu pn. *Inwestuj w Metropolii Silesia*. W ramach projektu zaplanowano udział w targach inwestycyjnych Expo Real w Monachium w roku 2012 oraz 2013, stworzenie oferty inwestycyjnej w wersji multimedialnej oraz produkcję materiałów promocyjnych (Inwestuj, 2014).

Związek promuje Metropolie „Silesia” nie tylko w Monachium, ale także na targach m.in. w Cannes oraz Mediolanie. Targi MIPIM w Cannes oraz monachijskie targi Expo Real należą do największych w Europie (Rozpoczęły się targi, 2014). To właśnie tutaj rokrocznie Związek prezentuje najciekawsze oferty inwestycyjne miast Górnośląska oraz Zagłębia Dąbrowskiego, pełniąc rolę koordynatora udziału miast Metropolii. Adresatami tego typu działań są kluczowe podmioty funkcjonujące na rynku nieruchomości – deweloperzy, inwestorzy, architekci, grupy hotelowe, samorządy oraz stowarzyszenia nieruchomości.

Związek otrzymał dofinansowanie projektu promującego życie kulturalne miast członkowskich pn. *Pełnia kultury – promocja atrakcyjności kulturalnej Metropolii Silesia* (na lata 2007-2013). Celem projektu była promocja i wzrost rozpoznawalności oferty instytucji kultury 14 miast Metropolii „Silesia” wśród mieszkańców Metropolii oraz turystów z kraju i zagranicy. Projekt zakładał realizację sześciu wydarzeń kulturalnych i pięciu kampanii promocyjnych, które zaowocowały wzrostem zainteresowania wydarzeniami i instytucjami kultury, a także motywowały mieszkańców do uczestnictwa w przedsięwzięciach kulturalnych oraz do ich kreowania (Metropolia Silesia, 2014). W ramach projektu uruchomione zostały takie wydarzenia jak m.in. *Letnia scena Muzyczna, Metropolitalna Noc Teatrów, Konkurs fotograficzny na temat kultury Metropolii „Silesia”* oraz *Gry miejskie – promocja kulturalna i aktywizacja kulturalna mieszkańców Metropolii „Silesia”*.

Powyższy projekt objął także budowę portalu internetowego *Pełnia Kultury*. Zaledwie po kilku miesiącach działalności portal zdobył 3,5 tysiąca stałych użytkowników, którzy średnio miesięcznie generują około 100 tysięcy wejść. Portal stanowi bazę danych oferty kulturalnej Metropolii, ma aktywować mieszkańców do uczestniczenia w życiu kulturalnym i zachęcać do uczestnictwa we współtworzeniu treści platformy. Uzupełnieniem portalu są aplikacje internetowe na telefony multimedialne.

Użytkownik portalu może na bieżąco śledzić co w danej chwili dzieje się w sieci. Ponadto portal i aplikacje są swego rodzaju przewodnikiem także dla odwiedzających Metropolię turystów zagranicznych (Wirtualny klucz, 2014).

Górnośląski Związek Metropolitalny jest także partnerem międzynarodowego projektu *Parki PERIURBAN – Poprawa Warunków Środowiskowych na Pograniczach Obszarów Miejskich*. Przedsięwzięcie dotyczy problematyki terenów zielonych na pograniczach obszarów miejskich w kontekście ochrony środowiska i promowania bioróżnorodności. Projekt o wartości 2,2 miliona Euro jest współfinansowany ze środków programu INTERREG IVC. Partnerem wiodącym projektu są władze regionalne Toskanii (Włochy). W projekt zaangażowane jest 14 instytucji z 11 krajów Unii Europejskiej, które reprezentują władze lokalne, regionalne i metropolitalne, parki natury oraz stowarzyszenia parków natury (Międzynarodowy projekt, 2014).

Do innych ważnych działań podejmowanych przez Górnośląskich Związek Metropolitalny zaliczyć można m.in. prace nad koncepcją inteligentnego systemu transportowego, ujednocnieniem zasad kształtowania powiązań rowerowych (dróg, ścieżek), pełnienie roli partnera w projekcie zakładającym utworzenie regionalnego systemu informacji turystycznej (liderem jest Śląska Organizacja Turystyczna), jak również organizowanie i współorganizowanie szeregu konferencji oraz wydarzeń (*Europejski Kongres Gospodarczy, Międzynarodowa Konferencja „Zieleń Miejska”, cykl konferencji: Od miasta do metropolii – drogi rozwoju Europy*) (Miasto nowoczesne, 2014).

6. PODSUMOWANIE

Przed Górnośląskim Związkiem Metropolitalnym, podobnie jak przed innymi regionami metropolitalnymi współczesnego zglobalizowanego świata, stoi wyzwanie konkurencyjności. Na pomoc przychodzi posiadany kapitał finansowy, produkcyjny, ludzki czy społeczny, ale niewątpliwie największe znaczenie mają czynniki wewnętrzne, generowane przez lata w regionie i mające decydujący wpływ na zachowania oraz sposoby myślenia samych ludzi.

Z całą pewnością powołanie Górnośląskiego Związku Metropolitalnego, który jest ewenementem w skali kraju, zaowocuje w przyszłości. Nie ulega wątpliwości, że to właśnie wielkie miasta i metropolie będą kształtować rozwój cywilizacyjny zarówno na płaszczyźnie technicznej i technologicznej, gospodarczej i społecznej. Jeśli jednym z głównych podmiotów polityki Unii Europejskiej

są dziś nie całe państwa członkowskie, ale poszczególne regiony, to dzieje się tak dlatego, iż tylko na poziomie międzyregionalnym możliwe jest dostrzeżenie różnic, które znajdują odbicie w rozwoju państw jako całości i tylko niwelowanie tych różnic może przyczynić się do kohezji (Szczepański, Ślęzak-Tabir, Gawron, 2011: 21).

W Unii Europejskiej, nie można mieć co do tego wątpliwości, „duży może więcej” i ta logika powinna towarzyszyć współczesnym decydom, w rękach których znajduje się przyszłość polskich metropolii i pomnażanie ich kapitałów. Patrzenie dzisiaj na kontynent z perspektywy regionalnej wydaje się szczególnie uzasadnione i konieczne. Tym bardziej ważne zdaje się liczenie kapitałów poszczególnych metropolii, które przyczynić się mogą do rozwoju i nadrobienia cywilizacyjnych zapóźnień całych obszarów regionalnych.

LITERATURA

1. *Bezpieczeństwo ponad wszystko*, <http://www.gzm.org.pl/aktualnosci,427,bezpieczenstwo-ponad-wszystko.htm>.
2. Dolnicki, B. (1999). *Samorząd terytorialny. Zagadnienia ustrojowe*. Kraków: Zakamycze.
3. Domański, R., Marciniak A. (2003). *Sieciowe koncepcje gospodarki miast i regionów*. Warszawa: PAN.
4. *Europejska Karta Samorządu Terytorialnego*, sporządzona w Strasburgu dnia 15 października 1985 r. (Dz.U. 1994 nr 124 poz. 607).
5. Gawron, G., Rojek-Adamek, P. (2011). *Europejskie szlaki – śląskie drogi. Trendy rozwojowe Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii „Silesia”: raport z badań*. Tychy: Śląskie Wydawnictwa Naukowe Wyższej Szkoły Zarządzania i Nauk Społecznych im. ks. E. Szramka.
6. Hibszer, A., Petryszyn, J., Runge, J. (2008). *Położenie, obszar i zadania Górnośląskiego Związku Metropolitalnego* [w:] R. Dulias, A. Hibszer (red.), *Górnośląski Związek Metropolitalny. Zarys geograficzny*. Sosnowiec: Polskie Towarzystwo Geograficzne.
7. *Inwestuj w Metropolii Silesia*, <http://www.gzm.org.pl/s,18.htm>.
8. Jałowiecki, B. (2000). *Społeczna przestrzeń metropolii*. Warszawa: SCHOLAR.
9. Lamparska, M. (2013). *Uwarunkowania rozwoju turystyki postindustrialnej w przestrzeni Górnośląskiego Związku Metropolitalnego*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
10. Markowski, T., Marszał, T. (2006). *Metropolie, obszary metropolitalne, metropolizacja. Problemy i pojęcia podstawowe*. Warszawa: Polska Akademia Nauk. Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju.
11. *Metropolia „Silesia” Pełnia Kultury*, <http://www.gzm.org.pl/s,21.htm>.
12. *Miasto nowoczesne – miasto energooszczędne*, <http://konferencja.gzm.org.pl>.
13. *Międzynarodowy projekt Periurban*, <http://www.gzm.org.pl/aktualnosci,444,miedzynarodowy-projekt-periurban.htm>.
14. *Rozpoczęły się targi w Cannes*, <http://swiony.pl/i,rozpoczely-sie-targi-w-cannes,367076,811206.html>.
15. *Rozpoczyna się kolejny projekt finansowany ze środków unijnych*, <http://www.gzm.org.pl/aktualnosci,443,rozpoczyna-sie-kolejny-projekt-finansowany-ze-srodkow-unijnych-.htm>.
16. *Silesia kupuje*, <http://energia-pl.pl/energia/silesia-kupuje>.
17. *Statut Górnośląskiego Związku Metropolitalnego*, <http://www.gzm.bip-e.pl/gzm/statutowe-akty-prawne/535,Statut.html>.
18. *Strategia promocyjna Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii „Silesia”*, http://silesiametropolia.eu/dokumentystrategiczne/ZG_2009_36_ws_przyjecia_Strategii_promocyjnej_GZM_Silesia.pdf.
19. *Strategia Rozwoju Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii „Silesia” do 2025 roku*, http://www.pelniainwestycji.gzm.org.pl/res/file/sr/SR_GZM_Silesia_PL.pdf.
20. Szczepański, M., Ślęzak-Tabir, W., Gawron, G. (2011). *Metropolia „Silesia”: aktorzy, scena i kapitały w oglądzie socjologicznym* [w:] M. Szczepański, G. Gawron, P. Rojek-Adamek (red.), *Od badania do działania. Analiza trendów rozwojowych i zmian gospodarczych w obszarze Górnośląskiego Związku Metropolitalnego*. Tychy: Wyższa Szkoła Zarządzania i Nauk Społecznych im. ks. Emila Szramka w Tychach.
21. *Środki na Program Rozwoju Gospodarczego dla Metropolii „Silesia”*, <http://www.gzm.org.pl/s,55.htm>.
22. *Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym* (Dz.U. 1990 nr 16 poz. 95 z późn. zm.).
23. *Wirtualny klucz do Metropolii*, <http://www.gzm.org.pl/s,20.htm>.